

Nawoord

Baltasar Porcel i Pujol (Andratx, Mallorca, 1937 - Barcelona, 2009) was een centrale figuur in de Catalaanse letteren gedurende de tweede helft van de twintigste eeuw en hij behoort tot de beste romanschrijvers die Catalonië heeft voortgebracht. De beroemde criticus Harold Bloom plaatste hem zelfs op het niveau van schrijvers als Don DeLillo en Philip Roth. Afgezien van de dichtkunst was Porcel thuis in praktisch alle genres. Hij schreef romans en verhalen, theater, essays, biografieën, reiskronieken en ontelbare bijdragen in de pers, op radio en tv. Met zijn columns en kritieken had Porcel grote invloed op het politieke en culturele leven in Catalonië, met name in Barcelona, de stad waar hij zich in 1960 vestigde.

Andratx, de geboorteplaats van Porcel, ligt in de uiterste westpunt van Mallorca, op een kilometer of dertig van Palma. Tegenwoordig is het een mondaine badplaats, gefrequentieerd door internationale beroemdheden als Claudia Schiffer, Michael Douglas, Orlando Bloom... In de tijd dat Porcel er opgroeide, telde Andratx zo'n vijfduizend inwoners en speelde het toerisme een ontluikende maar vooralsnog bescheiden rol. De westpunt van Mallorca had in de zware jaren na de Spaanse Burgeroorlog nog meer weg van Sicilië, met zijn endemische armoede, machtige clans en bloedige veten, dan van een weelderig toeristenparadijs à la Monaco. De landbouw, de visvangst, de handel en de smokkel over zee en de emigratie naar Cuba vormen in Porcels jeugd nog de hoofdingrediënten van de lokale economie, en de verhalen die er in Andratx de ronde doen over het leven van de boeren, avonturiers en piraten, doorspekken bijkans zijn hele oeuvre. Zijn geboorteplaats groeit in het werk van Baltasar Porcel uit tot een mythische, magische,

poëtische plek, een vruchtbare voedingsbodem voor zijn vertelkunst, vergelijkbaar met de rol die het dorp Macondo in het werk van Gabriel García Márquez en Yoknapatawpha County in dat van William Faulkner spelen.

Baltasar was enig kind. Zijn opa had op Cuba gewerkt ten tijde van de onafhankelijkheidsoorlog en had de Cubaanse nationaliteit aangenomen, en zodoende was Porcel's vader officieel Cubaans. Het was een zachtaardige man die werkte als kok, wat hem niet bijster beviel. Hij las liever, een hobby waarmee hij zijn zoon reeds op zeer jeugdig leeftijd besmette. Ook knapte Baltasar's vader graag klusjes op in en rond Can Bolei, het bescheiden buitenhuis in Sant Elm (een dorpje binnen de gemeente Andratx) waar de familie Porcel i Pujol een groot deel van de lente, de zomer en de herfst doorbracht. Can Bolei speelt onder verscheidene namen een belangrijke rol in de romans en de verhalen van de schrijver. Zo speelt de roman *Les primaveres i els tardors* ('Lentes en herfsten') uit 1986 zich af op een kerstavond in Can Bolei, waarop de leden van de familie Taltavull elkaar trakteren op sterke verhalen en smeuiëge anekdotes. In de jaren zeventig van de vorige eeuw knapte Porcel dit buitenhuis op en hij schreef er voortaan een groot deel van zijn literaire werk.

Baltasar's moeder was heel conventioneel en streng. Ze veegde haar zoon vaak de mantel uit als hij weer eens te lang bleef rondhangen in het dorp of in het vrije veld samen met zijn kameraadjes. Overigens was Baltasar een buitenbeentje want hij was de enige in zijn vriendenkring die las – en nog wel voor zijn plezier – en ook schreef. Op zijn vijftiende publiceerde hij reeds zijn eerste artikel in het weekblad *Andraitx*. Het was het derde stuk dat hij aanbood. Het eerste ging over het brein, het tweede over Napoleon, en het derde ging op aanraden van de uitgever over een onderwerp dat dichterbij huis lag: Pantaleu, de oudste buurt van Andratx, waar het huis van de familie Porcel stond.

Baltasar zat enige jaren op de Handelsschool, maar hij maakte die niet af. Op zijn zeventiende begon hij (net als Fleury in *De keizer of het oog van de storm*) te werken in een drukkerij en te schrijven in het dagblad *Baleares*. Ondanks zijn jeugdige leeftijd had Porcel reeds twee indrukwekkende beschermheren: de beroemde schrijver Llorenç Villalonga en de nog beroemdere schrijver en latere nobelprijswinnaar Camilo José Cela, die in die jaren in Palma de Mallorca woonde. Maar noch Villalonga noch Cela wisten te voorkomen dat Baltasar werd ontslagen toen zijn liefdesaffaire met Concha Alós, de vrouw van de adjunct-hoofdredacteur van de krant, aan het licht kwam. Concha en Baltasar weken uit naar Barcelona.

De briefwisseling tussen Porcel en zijn geliefde verwerkte hij in een verhaal dat zijn eerste roman zou worden: *Solnegre* ('Zwartezon'), verschenen in 1961. De titel verwijst naar een wapen op het gemeentehuis van Andratx waarop een zon te zien is. Porcel maakt er een zwarte zon van en gebruikt dit treurige beeld als fictieve naam van Andratx. Marc, de hoofdpersoon, keert terug naar Solnegre na een gevangenisstraf van vijftien jaar. Zijn ouders zijn inmiddels gestorven en hij betreft hun huis, dat jarenlang leeg heeft gestaan. Melancholieke brieven aan zijn geliefde worden afgewisseld met zwartgallige impressies van het dorp, geardeerd met – vaak gruwelijke – anekdotes. Een aantal personages in *Solnegre* zullen terugkeren in diverse andere romans van Porcel. De jonge schrijver staat duidelijk onder invloed van het Italiaanse neorealisme, het existentialisme van met name Camus en de *Lost Generation*, in het bijzonder zijn grote held Faulkner. Hetzelfde geldt voor Porcels tweede roman, *La lluna i el Cala Llamp* uit 1963 ('De maan en de Bliksembaai'). De roman verhaalt van de tocht van Mallorca naar Barcelona op de handelszeilboot de *Bliksembaai*. Eerst maken we kennis met de familie van de zeevaarders die achterblijft op de kade. Tijdens de overtocht vertel-

len de bemanningsleden elkaar verhalen over hun leven vol ontberingen, avonturen, illusies, eenzaamheid en obscene wellust. Net als in de andere romans van Porcel waarin de zeevaart een grote rol speelt, is de invloed van Joseph Conrad duidelijk merkbaar. Ook de twee jaren die Porcel bij de Spaanse marine heeft gediend (van 1957 tot 1959) klinken erin door.

Overigens was *Solnegre* niet Porcels literaire debuut. Reeds in 1959 werd er een toneelstuk van hem uitgegeven: *Els condemnats* ('De verdoemden'), een tragedie met een knipoog naar *Huis clos* van Sartre. Een rijke smokkelaar uit Mallorca wil de helft van zijn vermogen aan de familie van een omgekomen handlanger schenken. Van de weeromstuit wordt hij vermoord door zijn vrouw, hun twee zonen en hun dochter, die een bevriende arts overhalen om te verklaren dat hun vader een natuurlijke dood is gestorven. Als de notaris het testament openbaart, blijkt dat de vier moordenaars door hun slachtoffer zijn veroordeeld tot levenslang samenleven als ze de vruchten van zijn erfenis willen smaken.

Barcelona

In 1960 vestigt Porcel zich in Barcelona, met het voornemen zich professioneel te wijden aan de literatuur. Hij vraagt en verkrijgt steun van de invloedrijke critici Joan Triadú en Joaquim Molas. Om in zijn levensonderhoud te voorzien werkt hij eerst in een meubelzaak en vervolgens verricht hij diverse werkzaamheden in de theaterwereld en correcties voor enige uitgeverijen, daarnaast schrijft hij in het dagblad *Diario de Barcelona* en redigeert een reeks toeristische gidsen. Bij toeval woont Porcel begin jaren zestig het proces wegens anti-franquistische activiteiten bij tegen Jordi Pujol, de latere president van de Generaliteit van Catalonië (1980-2003), die onlangs genadeloos van zijn voetstuk is gevallen wegens vermeende corrup-

tiepraktijken van hem en zijn familie. Dit proces markeert het begin van een lange vriendschap die Baltasar Porcel tot een van de invloedrijkste intellectuelen van Catalonië zal maken in de laatste decennia van de twintigste eeuw.

In 1965 verschijnt *Els escorpins* ('De schorpioenen'), een opmerkelijke roman want de ik-verteller is een Nederlandse jongeman, van wie we overigens de naam niet te weten komen. Hij groeit op in Amsterdam, als zoon van een graanhandelaar. Als de moeder van de hoofdpersoon ervandoor gaat met haar minnaar Teo van Hulzen, stuurt zijn vader hem naar het internaat. Met een vriendje van het internaat gaat hij op vakantie naar Mallorca, waar hij verliefd wordt op Krista, de dochter van een predikant. Terug op het internaat komt zijn broer Adriaan hem op een dag halen omdat hun vader op sterven ligt. Op die dag besluit de ik-verteller dominee te worden. Eenmaal predikant wordt hij naar Mallorca gestuurd door de rector van het seminarie, dominee Hobbes, om een vriend van hem te helpen voorkomen dat zijn dochter katholiek wordt. Die dochter blijkt Krista te zijn... In de roman zitten grappige details voor een Nederlandse lezer. Zo heten de twee vrienden van de hoofdpersoon op het internaat Ten en Holst en brengt zijn vader een bezoek aan keizer Wilhelm II in Doorn, in verband met de tulpenmanie van hen beiden. En natuurlijk ontbreekt de raamprostitutie niet: op een avond volgt de hoofdpersoon zijn vader door de rosse buurt.

Drie jaar later volgt de roman *Els argonautes* ('De argonauten'), in thematisch en verteltechnisch opzicht een vervolg op en een verdieping van *La lluna i el Cala Llamp*. Opnieuw creëert Porcel een 'collectieve protagonist': de bemanning van de smokkelboot de *Botafoc* (een naam die vertaald kan worden als 'lontstok' maar ook als 'persoon met een kort lontje'), die tijdens een tocht van Gibraltar naar Mallorca de Spaanse vloot moet ontwijken, die gevechtsoefeningen houdt op de Middellandse Zee. Verhalen over het leven aan

boord worden afgewisseld met geschiedenissen van de bemanningsleden, die allemaal te maken hebben met Mallorca en in het bijzonder met Andratx. Een van de hoogtepunten van de roman is de scène waarin de *Botafoc* zich verbergt in de Dodenbaai, waarvoor de bemanning met uiterste precisie tussen levensgevaarlijke klippen door moet varen die doen denken aan de alles verpletterende Symplegaden waar Jason en de Argonauten tussendoor moeten om Colchis te bereiken.

In 1970 verschijnt *Difunts sota els ametllers en flor* ('Gestorvenen onder de bloeiende amandelbomen'), waarvoor Porcel de literaire prijs Josep Pla ontving, die in 1969 voor de tweede keer werd uitgereikt. Het boek heet een roman, maar dat is het alleen in een zeer ruime opvatting van dit begrip. Ik zou het eerder een verzameling losjes met elkaar verbonden mini-romannetjes noemen. De oorsprong ervan ligt in de bijdragen van de schrijver aan het dagblad *La Vanguardia*, die omwille van de franquistische censuur amper verwijzingen naar de actualiteit mochten bevatten. Porcel schrijft daarom een soort 'cursiefjes' over Andratx, verhalen over boeren, vissers, Spaanse en Zuid-Amerikaanse immigranten en emigranten die rijk terugkeren naar Mallorca, ambachtslieden, landeigenaren en fabrikanten, oude tantes, gefrustreerde schrijvers, gelukzoekers, tot en met een Noord-Europese die getrouwd is met een Chinees, meneer Li, die de schoenmaker tot het boeddhisme bekeert. Vaak is een bijfiguur in het ene verhaal de hoofdpersoon in een ander verhaal. Deze oorspronkelijk in het Spaans geschreven 'cursiefjes' heeft Porcel vervolgens omgewerkt tot een 'roman' in het Catalaans van tweeëndertig hoofdstukken cq verhalen, die deels in de eerste en deels in de derde persoon zijn geschreven.

Collectieve herinnering

Vijf jaar na *Difunts sota els ametllers en flor* publiceert Baltasar Porcel weer een 'heuse' roman, en wat voor één. *Cavalls cap a la fosca* ('Paarden het duister in') is misschien wel het centrale werk van zijn oeuvre, in ieder geval van de boeken die deel uitmaken van wat Joaquim Molas heeft bestempeld als de 'mythe van Andratx'. In de woorden van Francisco Umbral: 'Een oogverblindende fries van misdaden, aanrandingen, leprozen, bloedschandes, brandstapels, slachtingen, explosies, liefdesgeschiedenissen en moorden. Jazeker, in *Caballos hacia la noche* ['Paarden de nacht in' zoals de titel in het Spaans luidt] voelen we ons weer kinderen van de enige mogelijk goden: onze voorouders.'

De ik-verteller van *Cavalls cap a la fosca* is een in Parijs woonachtige schrijver die veel overeenkomsten vertoont met Baltasar Porcel. Hij tracht het verleden van zijn familie, de Vadell-clan, te reconstrueren via de 'collectieve herinnering', zoals hij het noemt: zijn eigen herinneringen, die van getuigen en familieleden, met een hoofdrol voor oma Brígida, en een heel pak documenten, aangedragen door de wijze Dionís de Vadell. De roman is doortrokken van geweld in al zijn vormen: uit machtshonger (moord, slavernij), uit wellust (verkrachting, incest), uit religie (heilige oorlogen, inquisitie). Niet voor niets is het eerste motto van de roman afkomstig van Faulkner. De aftastende wijze waarop alle brokstukken informatie – herinneringen, overleveringen, documenten – tot een verhaal worden gesmeed, doen denken aan de reconstructie van Sutpens geschiedenis in *Absalom, Absalom!* Voor de verteller van *Cavalls cap a la fosca* is de reconstructie van zijn verleden, de objectivering van de clan van de Vadells, de enige manier om afstand te nemen van zijn familie, om te breken met zijn verleden en zich te ontplooiën als individu.

De volgende roman, *Les pomes d'or* ('De gouden appels')

uit 1980, wordt opnieuw verteld door een jongeman die een reconstructie tracht te maken van het verleden, met name dat van zijn vader, maar de setting is drastisch gewijzigd. Dat heeft te maken met de omstandigheden van Porcel zelf, en met die van Catalonië en van Spanje, die ook drastisch zijn veranderd. In 1975 overlijdt Franco. In 1977 wordt *Convergència Democràtica de Catalunya* gelegaliseerd, de politieke partij die in 1974 was opgericht door Porcels vriend Jordi Pujol, en die samen met *Unió Democràtica de Catalunya* van 1980 tot 2003 de dienst zou uitmaken in Catalonië, en voor een deel ook in Spanje, aangezien zowel Felipe González als José María Aznar bij diverse gelegenheden de steun van Jordi Pujol zochten voor de vorming van een regering van Spanje. De tweede helft van de zeventiger jaren is een spannende tijd van transitie van een dictatuur naar een democratie en van het streven naar convergentie met de rest van Europa. Voor velen, en zeker ook voor Baltasar Porcel, is het alsof alle ramen en deuren worden opengezet van een huis dat in geen decennia gelucht is. De schrijver maakt in deze periode vele reizen in verband met journalistieke, politieke en zakelijke projecten. Tegelijk met de politieke transitie van Spanje maakt Porcel een transitie door van veelbelovend schrijver naar machtig man met geld en aanzien, bevriend met de president van Catalonië en de koning van Spanje.

Een en ander heeft zijn weerslag op zijn werk. *Les pomes d'or* is een regelrechte avonturenroman, in de traditie van Conrad, Stevenson, Melville, die zich op uiteenlopende plekken en tijdstippen afspeelt: van de burcht Massada in Israël naar Ivoorkust, van Istanbul naar Zanzibar, van de Atlantische Oceaan naar Syrië, van de Sahara naar Venetië... En het verhaal gaat van de twintigste naar de negentiende eeuw en naar de tijd van Herodes en weer terug. Het zou zowat het script voor een nieuwe aflevering van Indiana Jones kunnen zijn, ware het niet dat er in de roman geen

plaats is voor ‘good guys’: de ene slechterik is hoogstens nog gemener dan de andere; medemenselijkheid legt het steevast af tegen hebzucht en overlevingsdrift. Zelfs de verteller en hoofdpersoon, die opnieuw verschillende overeenkomsten met de schrijver vertoont, draait zijn hand er niet voor om zijn geliefde achter te laten bij slavendrijvers om er zelf vandoor te kunnen met de schat. Het is ondoenlijk om in het kort weer te geven wat er allemaal in deze duizelingwekkende roman gebeurt, maar de hoofdlijn gaat over een schat van koning Herodes, waar eerst de vader van de verteller en vervolgens hijzelf achteraan zitten. Al met al is het een smakelijke avonturenroman, opgediend – zoals we van Porcel gewend zijn – met een pittige portie wreedheid en sensualiteit.

Porcels volgende roman, *Els dies immortals* (‘De onsterfelijke dagen’) verschijnt vier jaar later en speelt zich opnieuw voor een groot deel buiten Spanje af, in dit geval in Afrika. De roman begint vlak voor het dramatische einde van de hoofdpersoon, die vervolgens het verhaal vertelt via cassettebandjes die hij heeft opgenomen bij wijze van narratieve nalatenschap voor zijn Afrikaanse vrouw Swala en hun kinderen Sando en Tana. Volgt een serie flashbacks over stammenoorlogen in Afrika, de jeugd van de verteller op Mallorca en de avonturen van zijn varende voorvaderen, het slavenverleden van de opa van een vriend van de verteller, de kennismaking met zijn vrouw Swala, de avonturen van hun vrienden Mauren en Alan Bell in Tanzania, de mijnen van Katanga, de Mau Mau-opstand, enzovoort. De verteller weidt zelfs uit over de katharen... en dat is misschien iets te veel van het goede. *Els dies immortals* is een mooie roman maar ontegenzeggelijk minder gefocust en daardoor minder meeslepend dan *Les pomes d’or*.

In 1986 keert Baltasar Porcel terug naar de mythe van Andratx met *Les primaveres i les tardors* (‘Lentes en herfsten’). Thematisch sluit deze roman naadloos aan bij *Cavalls cap a*

la fosca, Porcel's meesterwerk dat elf jaar eerder verscheen (zo is oma Brígida in beide romans te vinden), maar verteltechnisch en stilistisch zijn er grote verschillen. *Cavalls cap a la fosca* slaat de lezer knockout, *Les primaveres i les tardors* is ingetogener, evenwichtiger, gerijpter, melancholischer. *Cavalls cap a la fosca* is het hoogtepunt van de 'Sturm und Drang-fase' van de Andratx-mythe, in *Les primaveres i les tardors* krijgt de mythe een uitgekristalliseerde, klassieke vorm.

De intrige van de roman is snel verteld. De familie Taltavull zit aan het kerstmaal in de familiehoeve, die als twee druppels water lijkt op het buiten van de familie Porcel. De eters vertellen elkaar verhalen over zichzelf of over de familie, die een steeds ingenieuzer mozaïek vormen en langzaam maar zeker toewerken naar een aangrijpende climax. In een interview met Antoni Planas spreekt de schrijver zelf over *Les primaveres i les tardors*:

In *Les primaveres i les tardors* herenig ik me weer met mijn mythische wereld van Andratx, onder de naam Orlandis, en met mijn familie. Ik geloof dat deze hereniging voortvloeit uit het feit dat ik begin jaren zeventig weer vaak naar Sant Elm kom en het huis [i.e. Can Bolei] verbouw met de bedoeling er lange periodes te verblijven... Het heeft allemaal tot deze roman geleid. Ik moet er wel bij zeggen dat de wereld die ik afbeeld in *Les primaveres i les tardors* niet meer zo gesloten, geïsoleerd is als in mijn eerdere werken. Er komen universele zaken in voor, de personages zijn opener, praten met elkaar, reizen over de hele wereld. Met andere woorden, het werk incorporeert ook mijn nieuwe situatie, mijn werkelijkheid van dat moment. Als ik hem zou moeten definiëren zou ik zeggen dat het een mysterieuze, door en door mediterrane, ironische, romantische roman is, vol met edelmoedige

gevoelens. (Antoni Planas: *Baltasar Porcel: La novel·la de la vida*, p 149)

‘Die heeft geen oma nodig’, zeggen ze in Spanje van iemand die reuze met zichzelf is ingenomen. Maar al zegt Porcel het zelf, hij heeft wel gelijk. *Les primaveres i les tardors* is een magistraal boek.

Directeur

Porcels invloed op het politieke en culturele leven van Catalonië wordt in de loop van de jaren tachtig steeds groter, parallel aan de toenemende macht van zijn vriend Jordi Pujol. Eind jaren tachtig richt Porcel, met steun van Pujol, het Institut Català de la Mediterrània op (tegenwoordig het Institut Europeu de la Mediterrània), waaraan hij tot 2000 leiding zal geven. Het instituut ontwikkelt zich tot een prestigieuze denktank die zich bezighoudt met allerlei onderwerpen betreffende het Middellandse Zeegebied. Als directeur van dit instituut beschikt Porcel over een schitterend kantoor – opmerkelijk genoeg boven in een toren van Banco Atlántico – waarvandaan hij uitzicht heeft op Barcelona en omstreken, inclusief de Middellandse Zee uiteraard. Zijn actieve maatschappelijke rol krijgt zijn weerslag in een serie satirische romans, waarin hij de Catalaanse actualiteit op de hak neemt. Porcel schrijft over armoede, statussymbolen (auto’s en wolkenkrabbers), grondspeculatie, de macht van de roddelpers en het populisme... Het zijn niet per se mindere romans, maar het leesplezier vloeit voor een flink deel voort uit de herkenning van lokaal beroemde persoonlijkheden die de schrijver te kakken zet of – minder vaak – een veer in het achterwerk steekt. Daardoor zijn deze romans a priori wellicht wat minder interessant voor buitenlandse lezers dan de rest van zijn werk.

El divorci de Berta Barca ('De scheiding van Berta Barca') uit 1989 is een roman die in afleveringen werd gepubliceerd in het dagblad *La Vanguardia*. Berta is een rijke dame, die er via de roddelpers achterkomt dat haar man het aanlegt met de vrouw van de gouverneur van Lleida. Na vele verwickelingen wordt Berta vermoord door haar man. Als hij de erfenis wil opstrijken, krijgt hij te horen dat ze niet dood is maar slechts verwond aan haar wang.

Lola i els peixos morts ('Lola en de dode vissen'), verschenen in 1994, is een vermakelijke roman in de vorm van een overdonderende *monologue interieur* die voortdurend uit de bocht dreigt te vliegen. De ontmoeting van Hèlios, de hoofdpersoon, met een oude minnares, Lola, in een sjofel restaurant op de Rambla de Catalunya, zet een herinneringsproces in werking waarin het sociale en politieke leven van Barcelona vanaf de jaren zestig tot in de jaren negentig de revue passeert in een rauwe en sarcastische stijl. De ik-verteller portretteert zichzelf onverbloemd als een *loser*, en de roman zit vol met treurige seks bestrooid met hoofd-*rooschilfers*.

Veel ingetogener en klassieker is *Ulisses a alta mar* ('Odysseus op volle zee') uit 1997. Ook hier veel politiek. De hoofdpersoon, Lluís Arrom, is een big shot achter de schermen van de Generaliteit van Catalonië (i.c. de regeringen van Jordi Pujol). Maar naast de verwijzingen naar de Catalaanse actualiteit bevat deze roman twee interessante literaire thema's: Faust en de Odyssee. De hoofdpersoon wordt verliefd op Gabriela, een meisje dat een jaar of vijfendertig jonger is dan hij en dat later een ex-vriendin van zijn zoon blijkt te zijn. Ze maken samen met een groep vrienden en bekenden een boottocht over de Middellandse Zee, in het spoor van Odysseus.

In *Olympia a mitjanit* ('Olympia om middernacht'), verschenen in 2004, analyseert Porcel de veranderingen op Mallorca in de decennia voorafgaand aan deze roman, met

name als gevolg van het massatoerisme. 'Toen ik werd geboren,' zei de schrijver naar aanleiding van deze roman, 'waren we met 250.000 mensen en nu is Mallorca een grote samenleving geworden met 350.000 Mallorcanen en 300.000 Duitsers, plus Fransen en Madrilenen die er een huis hebben; daarnaast zijn er de emigranten die er zijn gaan werken.' Zoals vaak in het werk van Porcel inspireren actuele gebeurtenissen de verteller tot lange uitweidingen over het verleden van de personages. Naar aanleiding van de aankondiging van de terugkeer op het eiland van de sensuele IJslandse Olympia weeft Porcel opnieuw een barok web van personages die hunkeren naar succes en rijkdom, van schurken en slachtoffers, van hartstochten, familiebanden, belangenconflicten, oplichterijen, grondspeculatie, corruptie, waanzin en poëzie.

Tot slot van deze reeks actuele satires verscheen in 2008, kort voordat de schrijver overleed aan een hersentumor, *Cada castell i totes les ombres* ('Elk kasteel en alle schimmen'). Het speelt zich af in de tijd van de *Tripartit*, de regering van drie partijen (socialisten, groenen en linkse nationalisten) die Porcels kameraad Jordi Pujol na drieëntwintig jaar van de Catalaanse troon stootten. Het zal geen verbazing wekken dat de *Tripartit* het mikpunt is van sardonische spot. De intrige draait om een dramatische gebeurtenis: de instorting van de tunnel onder de Carmel, een wijk in Barcelona die op een heuvel ligt, tijdens de uitbreiding van metrolijn 5. Er viel een gat met een diepte van vijfendertig meter en een diameter van dertig meter. Tientallen gebouwen met honderden woningen moesten worden ontruimd. (In de nasleep van deze gebeurtenis beschuldigde Maragall, president van de Tripartit-regering, zijn voorgangers ervan steekpenningen te hebben aangenomen van grote bouwondernemingen: 'U hebt een probleem dat drie procent heet.' Deze gevleugelde woorden van ex-president Maragall dreunen tot op de dag van vandaag na op het politieke en juridische

toneel van Catalonië.)

Tussen dit satirische werk verschenen er nog twee romans: *El cor del senglar* ('Het hart van het everzwijn') en *L'emperador o L'ull del vent* (De keizer of het oog van de storm). *El cor del senglar* is een geniale afsluiting van de reeks romans over Andratx en bevat elementen van alle voorafgaande afleveringen. De schrijver speelt in deze roman een vernuftig spel met de vage scheidslijn tussen autobiografie en fictie. Zo geven, afgezien van Porcel's familie, de schrijvers Camilo José Cela en Llorenç Villalonga en de schilder Joan Miró acte de présence. De verteller heet Baltasar Porcel en de spil waar alle avonturen in de roman om draaien is zijn oom Baltasar Guillem. In een interview zei de schrijver hierover: '*El cor del senglar* is in belangrijke mate autobiografisch, dat valt niet te verhelen. Het enige is dat de dingen die het meest fantastisch lijken de meeste werkelijkheid bevatten en dat wat gewoon lijkt, allesdaags, is verzonnen.'

De keizer of het oog van de storm

De keizer of het oog van de storm verscheen in 2001 en werd bekroond met diverse prijzen: Premi Ramon Llull, Premi Lletra d'Or, Premi Crítica Serra d'Or, Prix Méditerranée étranger. Het is een van Porcel's laatste romans, waarin bijna alle thema's van de schrijver samenkomen. Op de eerste plaats Parijs. Ik verdenk Porcel ervan dat hij, net als zijn vriend en leermeester Llorenç Villalonga, het liefst tot de elite van Parijs had behoord. Lid van de Barcelonese elite was geen slechte tweede keus voor een Mallorcaan. De Middellandse Zee speelt net als in veel andere werken van Porcel een belangrijke rol. De Balearen, met name Cabrera, maar ook zijn geboortegrond Mallorca, vormen het decor van een groot deel van de roman. Het Orlandis waar Alòdia over spreekt is natuurlijk Porcel's Andratx.

Ook Cuba, als het beloofde land voor gelukszoekers, komt aan bod, zij het slechts zijdelings.

Als kind was hij reeds in de ban van Napoleon, en in *De keizer en het oog van de storm* schiept hij een intrigerend alter ego van de keizer in de persoon van Gérard de Fleury. Macht, het mechanisme van de macht, is überhaupt één van de centrale thema's in het werk van Porcel, en speelde ook een belangrijke rol in zijn persoonlijke leven, als sluwe strategie in de luwte van de dagelijkse politiek. In het verlengde hiervan ligt zijn fascinatie met geweld, onmiskenbaar aanwezig in *De keizer of het oog van de storm*, dat bol staat van de wreedste details.

Meer dan in welke roman van Porcel ook staat *De keizer of het oog van de storm* in het teken van de geschiedenis. In een roman als *Cavalls cap a la fosca* stond de 'kleine' geschiedenis van zijn familie centraal, in deze roman is dat de 'grote' geschiedenis van Europa. Maar de benadering is in beide romans vergelijkbaar. Voor Porcel is geschiedschrijving net als fictie een scheppingsproces. De geschiedenis is een constructie, ze moet in elkaar worden gezet met de brokstukken informatie waarover de geschiedschrijver beschikt, zoals Quentin het verhaal van Sutpen in elkaar zet, zoals Grapain de mythe van Fleury (her)schept, 'op de tast [...] in een bos van complexiteit' (pagina 52).

In een serie interviews met Antoni Planas weidt Porcel onder meer uit over de ontstaansgeschiedenis van zijn romans. Ik sluit dit nawoord af met de overwegingen van de schrijver met betrekking *De keizer of het oog van de storm*:

De keizer of het oog van de storm is een boek dat ik al lang wilde schrijven. In feite sinds ik naar Cabrera ging begin jaren zestig, met een schipper uit Lluçmajor die Jeroni Barceló heette en zijn vissersboot *Colom*, een lang en breed bakbeest. Zijn hond was ook mee, Foc [Vuur], een vrolijk speels dier. Op die reis begreep ik

de ware dimensie van de gevangenschap van duizenden Fransen op dat eiland.

De gebeurtenissen die ik beschrijf in de roman geschiedden op de volgende wijze: na de slag bij Bailén, die plaatsvond in juli 1808 en die de nederlaag van Napoleons leger betekende, kwam men overeen dat de gevangen troepenmacht naar Sanlúcar de Barrameda zou worden gevoerd, waar ze zouden worden ingescheept naar Frankrijk. In feite werden ze van juli tot december gedwongen tot een trage en vermoeiende voettocht naar El Puerto de Santa María, waar de gevangenen geïnterneerd werden in pontons en afgetuigde schepen, die voor anker lagen in de baai van Puerto Real. Ze zaten als haringen in een ton, bijna zonder voedsel en water. Op een gegeven moment aten ze zelfs de honden op, en weldra brak er tyfus, scheurbuik en schurft uit. Op sommige dagen vielen er meer dan driehonderd doden. De dekken werden gebruikt als ziekenboeg. De lijken werden in zee gegooid en bleven daar dagenlang drijven. De centrale regering besloot ze naar de Canarische Eilanden en naar de Balearen te sturen. De provinciale regering van Mallorca trachtte het project stop te zetten, maar dat kreeg ze niet voor elkaar.

Tenslotte ging op 24 april 1809, na eenentwintig dagen varen inclusief een zware storm, het konvooi voor anker, bestaande uit dertien Spaanse vrachtschepen en een fregat en twee Engelse vaartuigen en nog een fregat, die 4.747 gevangen vervoerden. Er bestond onenigheid in de provinciale regering: een deel neigde ertoe hen te huisvesten in barakken die in de droge gracht langs de stadsmuur gebouwd moesten worden, want hen achterlaten op Cabrera werd 'onmenselijk en duur' geacht. De uitweg naar Cabrera won het pleit. Op Mallorca bleven alleen de Franse bevelhebbers en

generaals achter. Van 7 tot 10 mei werd de expeditie overgeplaatst naar Cabrera en pas twee dagen later werd er proviand gebracht.

Deze mannen, samen met zo'n vierduizend anderen die uit Maó en Catalonië werden aangevoerd, maakten een totaal van negenduizend personen. Ze bleven vijf jaar op Cabrera, tot mei 1814. Uiteindelijk kwamen er zesendertighonderd levend uit gevangenschap. De anderen kwamen om door honger, plagen, krankzinnigheid, op die tot hel verworden rots.

Dorst was misschien wel de ergste gesel. Op het eiland was slechts één schamele bron en een zilte put. De bron viel al snel droog. Ze vroegen om water uit Palma maar de lading werd overvallen door mannen die gek waren geworden van dorst en de zendingen werden stopgezet. Tyfus en dysenterie grepen om zich heen.

Slechts één keer in de vier dagen werden er levensmiddelen uitgedeeld, door de bank genomen want vaak was het één keer in de zes, acht, tien dagen. Het rantsoen per hoofd bestond uit een pond brood en een paar handen vol bonen. Ziek, uitgehongerd, wanhopig, sprongen sommige mannen in zee, anderen gingen over tot kannibalisme.

Maar niet iedereen liet zich uit het veld slaan door het noodlot. Een deel van hen groepeerde zich en leefde volgens een precair georganiseerd regime. Ze zaaiden wat peulvruchten en aardappels, al werden die 's nachts opgegraven en verslonden door anderen; ze maakten plattegronden van het eiland; ze bestudeerden met veel vernuft de flora; ze bouwden een theater van takken en bladeren, en ze voerden er stukken op die ze ook zelf gemaakt hadden, over honger, dorst, ratten, hagedissen en over een ezel die ze Martí noemden. Ze schreven zelfs een soort fantasieperiodiek,

waarin fictieve en rooskleurige berichten stonden. En er werd een bescheiden nijverheid opgezet die zich bezighield met snijwerk: tabaksdozen van jeneverbes-hout, schaakspelen, vorken en lepels van bukshout, naalden en knopen gemaakt van menselijke botten... Dat verkochten ze allemaal voor een habbekrats aan de zeelui, die het voor een goede prijs doorverkochten op Mallorca.

In 1810 werden veel officieren en onderofficieren vrijgelaten en naar Engeland geleid. Toen de gevangenschap in 1814 werd beëindigd was Napoleons elan in Europa verdampt. Terwijl ze zich inscheepten naar de vrijheid huilden veel overlevenden om de ondergang van hun held en ze schreeuwden dat ze vrijwillig gevangen waren gebleven als het genie Bonaparte daarmee was herrezen. De menselijke dwaasheid is be-slist hardnekkig en grenzeloos.

Dit zijn de feiten, waarvan op Cabrera niets meer over is. Ik stelde me voor hoe zo'n idyllische plek het eerste concentratiekamp van de mensheid had kunnen worden. Ik wilde een roman schrijven over de gevangenschap van al deze mensen, maar ik wilde me niet louter tot de feiten beperken en een historische roman schrijven, omdat de genrevertelkunst begrensd wordt door haar eigen regels. Wat me interesseerde was om alle kracht, ontzetting, wanhoop van die mensen te laten zien, een werk scheppen omtrent de existentiële dimensie van dat wat zich daar heeft afgespeeld. En het was niet gemakkelijk om uit te vinden hoe dat te doen. Ik heb jarenlang rondgelopen met de roman. Als ik iets historisch had willen maken, had ik hem zo af gehad. Dat is gemakkelijk, je hoeft alleen maar te kunnen schrijven, een plot bedenken, en klaar. Maar ik wilde meer. *De keizer of het oog van de storm* is het resultaat van een lang rijpingsproces waarin de literatuur

die ik erover heb gelezen vermengd is met persoonlijke ervaringen. Ik heb met Franse historici gesproken over Napoleon; over de gebeurtenissen die in korte tijd een god van hem hebben gemaakt om vervolgens ten val te komen; ik heb me geheel ondergedompeld in de Geschiedenis. Het leven van Napoleon is verbijsterend. Het is een geval van een persoon die zich boven alles heeft verheven, monotoon, gesloten, bezeten, die zich uitsluitend liet leiden door militaire discipline en de Romeinse geschiedschrijvers. Fleury, de hoofdpersoon van de roman, streeft naar hetzelfde: alle levensuitingen onderwerpen aan extremistisch geweld. Maar het verschil is dat Fleury niet uit politieke maar uit persoonlijke ambitie handelt. In 1980 schreef ik het hoofdstuk over de slag bij Austerlitz en toen had ik reeds deze transversale visie. Nu is het boek eindelijk verschenen. Ik heb altijd gedacht dat literatuur niet het vinden en neerschrijven van een thema is. Dat geldt wellicht voor genereromans, maar echte literatuur is een voortbrengsel van het leven, het manifeste en het ondergrondse.

[..] Wat wil ik overbrengen met dit boek? De grote storm van de oorlog, het keizerrijk, een bezinning op de gevolgen voor een menselijk wezen dat geen agens maar een patiëns is van die grote historische stormen die op schrikbarende schaal losbreken, en kijken hoe hij dit ervaart, wat hem overkomt. Het is ook een bespiegeling omtrent de macht, die een retorica creëert om het volk te laten geloven dat het roem vergaart terwijl het gewoon een instrument is om het te onderwerpen. Daarom zit er in het boek enerzijds een groot betoog tegen Napoleon en anderzijds de ontgoocheling, het leed en de wanhopige zoektocht naar geluk van degenen die de gevolgen ondergaan van de megalomanie van de keizer. Mijn streven was min-

der gericht op getrouwheid aan de geschiedenis dan op de botsing tussen de elementaire behoeften van de mensen en de macht. (Antoni Planas: *Baltasar Porcel: La novel·la de la vida*, pag. 178-181)

Frans Oosterholt